

Інтерв'ю з Міністром юстиції Олегом Слижевським про національні та міжнародні механізми захисту інтересів дітей – іlex

ilex.by/news/intervyu-s-ministrom-yustitsii-olegom-slizhevskim-o-natsionalnyh-i-mezhdunarodnyh-mehanizmah-zashhity-interesov-detej

30 мая 2019 г.

30.05.2019

Нещодавно Міністерство юстиції оголосило про проведення щорічного конкурсу на найкращий дитячий малюнок на тему «Право на дитинство». У 2019 році конкурс також присвячений 100-річчю утворення органів юстиції Білорусі. Ми бачимо зростання інтересу до конкурсу за роки його проведення, що виражається як у кількості учасників, так і у кількості партнерів щодо його організації та проведення. У свою чергу, на нашому порталі іlex ми також розмістили рекламу про конкурс.

Олеге Леонідовичу, напередодні Міжнародного дня дітей ми хотіли б обговорити з Вами діяльність Міністерства юстиції у сфері захисту прав дитини.

Справді конкурс дитячого малюнка став для нас традиційним заходом у сфері правової освіти громадян.

Ми вважаємо за важливе, що найменші громадяни нашої країни знають свої права, говорять про них своєю мовою – мовою малюнка. Цього року представництво Дитячого фонду ООН виступає співорганізатором конкурсу. Безумовно, діяльність міністерства у сфері захисту прав дитини не обмежується проведенням конкурсу і я готовий відповісти на тих, хто їх цікавить Вас запитання.

Рік тому, у червні 2018 року Білорусь приєдналася до Конвенції про міжнародний порядок стягнення аліментів на дітей та інших форм утримання сім'ї. Які перші результати дії цієї Конвенції? Які додаткові права виникли у білоруських громадян?

Символічно, що Конвенція, спрямована на захист прав неповнолітніх, набула чинності для нашої держави саме 1 червня, у Міжнародний день захисту дітей.

Конвенція про стягнення аліментів розроблялася в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права понад 10 років і була ухвалена у 2007 році. Саме намір розробників створити універсальний механізм, максимально гнучкий, щоб положення Конвенції дозволили пов'язати між собою правові системи різних країн, спричинив тривалість її підготовки.

У результаті виконаної роботи Конвенція є сучасним та ефективним правовим інструментом, завдяки якому особи, які мають право на отримання аліментів, можуть здійснити це право, не обмежуючись територією однієї держави.

З цією метою створено комплексну систему співробітництва між компетентними органами Договірних Держав, громадянам надано можливість звернення з проханнями про винесення рішень про стягнення аліментів на території іноземних держав, про визнання та виконання на території іноземних держав існуючих рішень про стягнення аліментів.

Декілька слів про те, як велася робота для приєднання Білорусі до Конвенції. 2012 року експерти Міністерства юстиції в ініціативному порядку розпочали розгляд Конвенції. Питання приєднання до багатостороннього міжнародного договору вимагає проведення великої роботи, адже треба заручитись підтримкою всіх зацікавлених органів державного управління. На тому етапі розгляду поставленого питання судовою гілкою влади було сформовано позицію щодо необхідності подальшого вивчення механізмів Конвенції та складності її виконання в рамках чинного законодавства.

До питання про підписання Конвенції Міністерство юстиції повернулося у 2015 році. Вирішили залучити міжнародних експертів. У 2016 році в Мінську спільно з Європейським Союзом було проведено семінар, в ході якого детально розглянули механізми Конвенції, у тому числі ті, які викликали найбільші дискусії всередині професійної спільноти юристів, суддів та державних службовців. У роботі семінару взяли участь авторитетні міжнародні експерти, серед яких були розробники Конвенції, чинні судді та юристи, які працюють у сфері стягнення аліментів.

За підсумками семінару сформовано єдину погоджену позицію щодо можливості виконання Конвенції у разі її підписання. З урахуванням процедури укладання міжнародних договорів рішення про підписання Конвенції було ухвалено Главою

держави. На підставі наданих Міністерству юстиції повноважень 15 березня 2017 року від імені нашої держави Конвенцію було підписано. Як уже було сказано, Конвенція є обов'язковою для Білорусі з 1 червня 2018 року.

Сьогодні Конвенція діє для 38 учасників, включаючи Бразилію, Туреччину, США, держави-члени Європейського Союзу (крім Данії). Держави продовжують приєднуватися до Конвенції.

Значну роль у реалізації Конвенції відведено центральним органам, у Білорусі такі функції виконує Міністерство юстиції. Для громадян реалізація їхніх прав через центральні органи дуже зручна, оскільки всі документи подаються безпосередньо до центрального органу Білорусі.

Уявімо ситуацію, що особа, зобов'язана до виплати аліментів, проживає на території іноземної держави-учасниці Конвенції. Заявник подасть передбачені Конвенцією документи до Міністерства юстиції, яке передасть їх до центрального органу іноземної держави для направлення на розгляд відповідного компетентного судового (у деяких випадках адміністративного) органу.

При цьому фізична присутність дитини або заявника при здійсненні будь-яких процесуальних дій у державі, що запитується, не потрібна. Заявник не має потреби залучати адвоката при зверненні до суду іноземної держави. Більше того, Конвенцією передбачено, що центральні органи не мають права стягувати з заявника плату за послуги, які вони надають відповідно до Конвенції.

Разом з тим, не слід вважати, що від заявника не потрібно вживати будь-яких дій – заявник заповнює передбачені Конвенцією форми та подає необхідні документи, забезпечує їхнє офіційне посвідчення та переклад мовою запитуваної держави. Форми документів російською та англійською мовами розміщені на [сайті](#) Міністерства юстиції (*«Діяльність» – «Міжнародне співробітництво» – «Міжнародна правова допомога» – «Конвенція про міжнародний порядок стягнення аліментів на дітей та інших форм утримання сім'ї від 23 листопада 2007 року»*).

Загалом слід визнати, що Конвенція передбачає механізм міжнародного стягнення аліментів, однак не гарантує успішного стягнення у кожному конкретному випадку. Незважаючи на універсальні механізми Конвенції, специфіку правовідносин, відмінності в національних законодавствах, унікальність окремих аліментних справ можуть істотно утруднити досягнення мети, яку переслідує заявник. Необхідно бути готовим до того, що цей досить непростий процес може тривати тривалий час. Проте, якщо раніше правового механізму стягнення аліментів з осіб, які проживають, наприклад, у США чи державах-членах Європейського Союзу, не було, то тепер такий механізм доступний для наших громадян. Як, втім, і для іноземців стосовно осіб, які мешкають у Білорусі.

Проте, статистика показує, що більшість звернень, які проходять через Міністерство юстиції, стосуються стягнення аліментів з-за кордону на дітей, які мешкають у Білорусі. Так, з моменту набрання для Республіки Білорусь Конвенцією чинності Міністерством юстиції організовано розгляд 24 прохань про стягнення аліментів за кордоном та 3 прохань про стягнення аліментів у Республіці Білорусь.

За деякою кількістю справ після отримання повідомлення від Центральних органів іноземних держав про надходження прохання про стягнення аліментів боржники почали добровільно виплачувати аліменти, не чекаючи на втручання державних органів, в інших випадках – прохання передані до компетентних судових або адміністративних органів іноземних держав для розгляду.

Останніми роками розширюється сфера застосування медіації. Є інформація про шкільну медіацію. Чи можливо в рамках чинного законодавства говорити про повноцінну медіацію у школах? Які є перешкоди для розвитку медіативних практик у школі?

Нині у Республіці Білорусь зростає інтерес до розвитку шкільної медіації, навчання учнів, педагогів, батьків навичкам та вмінням врегулювання шкільних конфліктів, нових форм поведінки у конфліктних ситуаціях.

Вперше в нашій державі проект шкільної медіації було проведено центром «Медіація та право» у 2015-2016 навчальному році на базі державних закладів освіти «Середня школа №30 м.Мінська» та «Середня школа №38 м.Гродно». У подальшому за погодженням із зацікавленими державними органами та організаціями проект під назвою «Вчимося розуміти один одного» отримав свій розвиток за участю 14 закладів освіти міста Мінська та 19 закладів освіти міста Гродно та області.

Шкільні служби медіації в Білорусі – це модель відновлювальної медіації у школі, яка визначається як сприяння третьої незалежної сторони двом (або більше) учасникам у пошуках угоди у спірній чи конфліктній ситуації.

Хотілося б відзначити, що основними цілями створення шкільної служби медіації є розвиток практики миротворчості та медіації, пропаганда цінностей конструктивної поведінки у конфліктних та спірних ситуаціях, формування культури ненасильства та здатності до порозуміння серед учасників шкільного співтовариства.

Створені в закладах освіти шкільні служби медіації складаються з працівників освітньої організації, учнів та їхніх батьків, які пройшли необхідну підготовку та навчання з основ методу шкільної медіації та медіативного підходу.

Участь учнів у вирішенні конфліктів у школі спрямовано, зокрема, на соціалізацію дитини. Ряд проблем, що виникають у шкільному середовищі, може бути передано на вирішення самим учням під керівництвом нейтральної сторони (медіатора), у ролі якого

виступає їхній ровесник.

Щоб шкільна медіація мала органічний навчальний процес характер важливо вписати її у структуру школи. Діяльність шкільної служби має набути офіційного статусу в рамках закладу освіти, в якому вона створюється. Важливо, щоб медіативна складова проходила за участю спеціалістів у цій сфері.

За рішенням заступника Прем'єр-міністра Республіки Білорусь, голови Національної комісії з прав дитини І.В.Петришенко Міністерство юстиції направило до Міністерства освіти тези, які можуть бути враховані при розробці Концепції розвитку до 2025 року мережі служб медіації (примирення) в Республіці Білорусь з метою реалізації відновного правосуддя щодо дітей, у тому числі які скоїли правопорушення.

Слід зазначити, що інститут шкільної медіації зараз активно розвивається у різних державах, тому важливо використати досвід колег. Тематика шкільної медіації стала одним із напрямів співпраці з Дитячим Фондом ООН (ЮНІСЕФ).

Яка перспектива застосування процедури медіації у виконавчому провадженні? В основному це питання стосується виконання виконавчих документів щодо стягнення аліментів, про участь у вихованні дітей та інших вимог як майнового, так і немайнового характеру, що впливають із шлюбно-сімейних відносин.

Розвитку інституту медіації у виконавчому провадженні нині приділяється особлива увага, оскільки цей інститут може стати одним із механізмів підвищення ефективності виконання (особливо за виконавчими документами за участю громадян), зниження навантаження на судових виконавців, а також витрат на виконання виконавчих документів.

Сформовано розуміння, що медіація у виконавчому провадженні є необхідним інструментом, оскільки передбачає мирне врегулювання спору шляхом досягнення згоди та взаємовигідного вирішення.

У свою чергу виконавче провадження є процедурою примусового виконання вимог виконавчого документа із застосуванням до боржника різних примусових заходів у зв'язку з невиконанням вимог виконавчого документа поза рамками виконавчого провадження. Також виконавчому провадженню характерно протидія сторін виконавчого провадження один одному, особливо за виконавчими документами, вимоги яких не пов'язані зі стягненням коштів або передачею майна.

Застосовувати медіацію у виконавчому провадженні, як нам бачиться, необхідно насамперед при виконанні виконавчих документів за вимогами, пов'язаними за участю неповнолітніх дітей (стягнення аліментів, участь у вихованні неповнолітньої дитини, передача неповнолітньої дитини від одного з батьків іншому).

Наявність виконавчого документа із спорів саме собою передбачає відмову боржника від добровільного виконання законних вимог стягувача. Це призводить до різних конфліктів між сторонами (наприклад, відмова одного з батьків надавати можливість іншому батькові зустрічатися з неповнолітньою дитиною у встановлений виконавчим документом час). За зазначеними категоріями виконавчих документів особливо важливо налагодити безконфліктне виконання вимог виконавчих документів, щоб уникнути заподіяння дитині різноманітних психологічних травм.

У зв'язку з тим, що впровадження інституту медіації у виконавче провадження є доцільним та обґрунтованим, Міністерством юстиції проводиться робота, спрямована на нормативне закріплення можливості застосування медіації у рамках виконавчих проваджень.

Так, Міністерством юстиції підготовлено та в установленому порядку внесено Уряд проект Закону Республіки Білорусь, який передбачає, у тому числі, коригування Закону Республіки Білорусь «Про виконавче провадження».

Проект Закону закріплює такі основні положення стосовно можливості використання медіації в рамках виконавчого провадження:

- право судового виконавця роз'яснювати сторонам виконавчого провадження можливість застосування процедури медіації у виконавчому провадженні;

- виконавче провадження підлягає зупиненню з моменту укладання між стягувачем та боржником угоди про застосування медіації;

- виконавче провадження підлягає припиненню під час укладання між стягувачем та боржником медіативної угоди;

- зменшення розміру примусового збору під час укладання між стягувачем та боржником медіативної угоди.

Ми сподіваємося, що громадяни нашої країни, юридичні особи згодом активніше використовуватиме медіацію як мирне врегулювання спору, тим самим забезпечуючи відновлення порушених прав стягувача, не призводячи до обмеження прав боржника та додаткових фінансових та тимчасових витрат.

Понад 20 років для Білорусі діє Конвенція про громадянські аспекти міжнародного викрадення дітей. На 2019 рік заплановано підготовку законопроекту з метою реалізації положень цієї Конвенції. Що показала практика застосування цієї Конвенції? Що слід знати про цю Конвенцію сім'ям, які проживають за кордоном, та міжнародним сім'ям (у яких один із подружжя є іноземним громадянином)?

Конвенцію про цивільні аспекти міжнародного викрадення дітей було укладено ще 1980 року. Рішення про її розробку в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права було прийнято через випадки викрадення батьками один у одного їхніх спільних дітей. З часом кількість таких випадків, безсумнівно, зростає, зокрема, через підвищення мобільності населення і збільшення кількості міжнародних шлюбів.

Учасниками Конвенції на сьогоднішній день є 100 держав, що свідчить про її справді універсальний характер і широке охоплення. Республіка Білорусь приєдналася до Конвенції 12 січня 1998 року та 1 квітня того ж року Конвенція набула нашої держави чинності.

Основною метою Конвенції є захист дітей від негативних наслідків їх неправомірного переміщення або утримання одним із батьків у державі, іншій, ніж держава їх постійного проживання, а також встановлення таких механізмів, які б забезпечували їх негайне повернення до держави постійного проживання.

Важливо відзначити, що хоча в Білорусі один із батьків може виїхати в іншу державу з дитиною і без дозволу другого з батьків, у багатьох державах-учасницях Конвенції це є злочином. Крім того, таким вчинком буде порушено право дитини не розлучатися з батьками, а також право дитини на спілкування з обома батьками, які закріплені у Конвенції про права дитини.

Необхідно, щоб у батьків склалося розуміння того, що таке переміщення дитини завдає шкоди в першу чергу дитині, яка виявляється примусово вирваною зі звичної для неї домашньої обстановки, розлученою з другим батьком та іншими родичами, дитині доводиться адаптуватися в часто зовсім новій для неї мовній і культурне середовище. Також важливо пам'ятати, що дитині потрібні обидва батьки і якщо батькам вдалося уникнути конфлікту або вирішити його мирними засобами, це саме той варіант, який найбільшою мірою відповідає найкращим інтересам дитини.

Основна ідея Конвенції полягає в тому, що будь-яка дитина, переміщена з держави її постійного проживання (або утримувана поза нею), має бути негайно повернена додому, якщо відсутні підстави для відмови у її поверненні, передбачені Конвенцією. У цьому громадянство дитини немає значення, визначальним чинником є місце постійного проживання дитини. Після повернення до держави постійного проживання питання про те, де і з ким має проживати дитина, вирішуватиме суд держави постійного проживання дитини. Вважається, що саме суд держави, де постійно проживала дитина, може з урахуванням усіх обставин правильніше оцінити, як має бути вирішено конфлікт між батьками щодо цієї дитини і що найбільшою мірою відповідає її інтересам.

Конвенцією з метою боротьби з викраденнями батьками дітей створено систему співробітництва між Центральними органами держав-учасниць. У Білорусі функції Центрального органу з метою Конвенції виконує Міністерство юстиції.

За період з 1998 до 2012 року в Міністерстві юстиції зареєстровано лише поодинокі звернення з питань, що належать до сфери дії Конвенції. У 2012 році надійшло 4 заяви про повернення дітей, переміщених до Республіки Білорусь з іноземних держав, або з Республіки Білорусь за кордон, у 2018 році – вже 16 заяв.

У міру збільшення кількості звернень, набуття практичного досвіду застосування Конвенції, вивчення досвіду іноземних держав Міністерством юстиції сформовано позицію щодо необхідності внесення низки змін та доповнень до національного законодавства.

Зокрема, підготовленим Міністерством цього року законопроектом передбачено зміни до Цивільного процесуального кодексу, Кодексу про шлюб та сім'ю, Податкового кодексу та деяких законів. Наразі законопроект перебуває на стадії підготовки до першого читання у Палаті представників Національних зборів Республіки Білорусь. Ухвалення законопроекту стане засобом підвищення ефективності застосування Конвенції в Республіці Білорусь.

Намагаємося комплексно підійти до питання підвищення ефективності роботи Конвенції. Наприклад, 17 травня поточного року Міністерством юстиції спільно з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) проведено конференцію на тему «Практика застосування Конвенції про цивільні аспекти міжнародного викрадення дітей» для суддів, адвокатів та представників заінтересованих державних органів.